

COVID-19 Pandemisi'nin İlk Döneminde Uygulanan Zorunlu Uzaktan Eğitim Sisteminin Hemşirelik Eğitimine Katkısı ve Zorlukları: Nitel Bir Çalışma

The Contribution and Challenges of the Implemented Compulsory Distance Education System to Nursing Education in the First Period of the COVID-19 Pandemic: A Qualitative Study

Öz

Amaç: Bu araştırma, COVID-19 pandemi sürecinde Türkiye'de ilk kez ve zorunlu olarak uygulanan uzaktan eğitim sistemi ile derslerine devam eden hemşirelik öğrencilerinin deneyimlerini ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yöntem: Çalışma fenomenolojik niteliksel bir araştırmadır. Veriler, bir devlet üniversitesinde eğitim gören hemşirelik öğrencilerinden 1-30 Temmuz 2020 tarihleri arasında tanıtıcı özellikler soru formu ve yapılandırılmış soru formu kullanılarak toplanmıştır. Hazırlanan soru formları web ortamına aktararak öğrencilere gönderilmiş ve 72 katılımcıdan geri dönüş sağlanmıştır. Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular: Katılımcıların, yaş ortalaması 21.56 ± 1.79 olarak bulunmuştur. Katılımcıların, %65.3'ünün kadın ve %44.4'ünün üçüncü sınıf olduğu görülmektedir. Katılımcıların %69.4'ü uzaktan eğitim sürecinden memnun olmadığını ve %88.8'i uzaktan eğitim sürecinde sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Nitel verilerin değerlendirmesine yönelik yapılan içerik sonucunda, uzaktan eğitimin etkileri, uzaktan eğitimde yaşanan sorunların nedenleri, yaşanan zorluklarla baş etme ve uzaktan eğitimin geliştirilmesine yönelik öneriler olmak üzere dört kategori ve bu kategoriler altında toplamda on dört tema ve on sekiz alt tema oluşturulmuştur.

Sonuç: Tüm dünyada ve ülkemizde bulaş riskinin en aza indirilmesi için hızlı bir şekilde örgün eğitimden uzaktan eğitime geçilmiştir. Bu durum üniversiteleri, öğretim elemanlarını ve öğrencileri hazırlıksız yakalamıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, uzaktan eğitim sisteminin öğrencilerin hem teorik hem de uygulama becerilerinin geliştirilmesine yönelik düzenlenmesi, uzaktan eğitime ulaşımın artırmak için teknolojik ve diğer alt yapı kaynakları açısından desteklenmesi ve derslerin karşılıklı etkileşimi sağlamak amacıyla canlı ders şeklinde yapılması gerekmektedir. Aynı zamanda süreçte öğretim elemanlarının, teknolojik becerilerini güçlendirmeleri, öğrencilerle etkileşimi sağlayacak alternatif kanalların oluşturulmaları ve öğrencilerin performanslarını eşit ve adil değerlendirmeye yönelik yeni yaklaşımlar geliştirmeleri gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, hemşirelik eğitimi, hemşirelik öğrencileri, öğrenci deneyimleri, uzaktan eğitim

Abstract

Background: This research was performed to find out the experiences of nursing students who continued their studies with the distance education system that has been applied necessarily and for the first time in Turkey during the coronavirus disease 2019 pandemic.

Methods: This study was phenomenological qualitative research. Data were gathered by using an introductory features question form and a structured question form with nursing students studying at a state university between the dates of July 1-30, 2020. The research data were gathered, and the prepared questionnaires were transferred to the web environment, sent to the participants, and collected from 72 participants in total. The obtained answers were evaluated by researchers using content analyses.

Results: The mean age of the participants was 21.56 ± 1.79 years. Of the participants, 65.3% were women and 44.4% were third class students. Of the participants, 69.4% stated that they were not satisfied with the distance education process, and 88.8% stated that they had problems in the distance education process. As a result of content analyses performed for the evaluation of qualitative data, four categories were identified, including effects of distance education, factors that cause problems during the process of distance education, coping with experienced difficulties, and suggestions to improve distance education. Under these categories, 14 themes and 18 subthemes in total were identified.

Yunus Kaya¹
Rabiye Akın Işık²

¹ Aksaray Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Aksaray, Türkiye

² Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Ankara, Türkiye

Kaya Y, Akın Işık R. The Contribution and Challenges of the Implemented Compulsory Distance Education System to Nursing Education in the First Period of the COVID-19 Pandemic: A Qualitative Study. *J Educ Res Nurs*. J Educ Res Nurs. 2021;18(Supp. 1): 76-84.

Corresponding Author: Yunus Kaya
E-mail: yuunus.kaya@gmail.com

Received: October 8, 2020
Accepted: February 14, 2021

Copyright@Author(s) - Available online at
www.jer-nursing.org
Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-NonCommercial
4.0 International License.

Conclusion: To minimize the risk of contamination, face-to-face education has been converted to distance education rapidly in all of the world and our country. This situation has caught the universities, teaching staff, and students off guard. In line with the results of this study, it is necessary to organize the distance education system for the development of both theoretical and practical skills of the students, to support it in terms of technological and other infrastructure resources to increase access to distance education, and to provide virtual lessons that ensure mutual interaction. At the same time, lecturers need to develop new approaches to strengthen their technological skills, create alternative channels that will ensure interaction with students, and evaluate students' performances equally and fairly.

Keywords: COVID-19, nursing education, nursing students, students experiences, distance education

Giriş

Aralık 2019'un sonlarında, Çin'in Wuhan kentinde yeni bir viral hastalık olan Coronavirüs (COVID-19) salgını bildirilmiştir.¹ Solunum ve temas yolu ile bulaşıcılık düzeyi yüksek olan COVID-19, özellikle yaşlı ve vücudun savunma sistemini olumsuz etkileyen kronik hastalıkları sahip bireylerde pnömoni, akut solunum sendromu ve ölüme neden olabilmektedir.²⁻⁴ Çin'de başladıktan sonra hızlı bir şekilde tüm dünya ve Avrupa'ya yayılan hastalık, ülkemizde ilk kez 11 Mart 2020 tarihinde görülmüştür. Aynı tarih, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından, COVID-19'un küresel bir hastalık olduğu, tüm dünyayı etkisine aldığı, bulaşıcılık ve öldürücülük oranının yüksek olması nedeniyle pandemi olarak ilan edilmiştir.^{4,5} COVID-19 salgınıyla birlikte her ülke vatandaşlarını korumak ve hastalığın yayılım hızını kontrol etmeye yönelik bir takım önlemler almak zorunda kalmıştır.⁶⁻⁸ Türkiye'de, okul ve üniversitelerin uzaktan eğitim uygulamalarına geçmesi, kamu ve özel sektörde çalışan personellerin esnek çalışma saatine geçmesi, temasın yüksek olduğu iş yerlerinin kapatılması, 20 yaş altı ve 65 yaş üstü bireylere sokağa çıkma yasaklarının getirilmesi ve virüsün yayılma hızının yüksek olduğu şehirlerde sokağa çıkma kısıtlamaları uygulanmıştır.⁹

Tüm dünyada salgının yayılımının kontrol edilmesine yönelik alınan önlemlere bağlı olarak, gündelik yaşam hızla değişmiş ve bireylerin yaşamları ciddi derecede etkilenmiştir. Bu nedenle, COVID-19 salgını bireyleri, sadece fiziksel olarak etkilememiş aynı zamanda sosyal izolasyon ve günlük rutinlerin değişmesi sonucunda ruhsal ve sosyal olarak da etkilemiştir.^{6,7,10} Pandemi süreci ülkelerin öncelikle sağlık sistemlerinde daha sonra ise eğitim sistemlerinde ciddi sorunları beraberinde getirmiştir. Eğitim sistemi, ilk kez bu kadar büyük bir küresel ölçekte etkilenmiştir. Birçok ülke, COVID-19'un yayılımını sınırlamak amacıyla okul öncesinden yükseköğretime kadar tüm kademelerde eğitim kurumlarını hızla kapatmıştır.⁽¹¹⁾ COVID-19 salgını, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) verilerine göre dünyada 1.5 milyar öğrencinin fiilen okuldaki uzak kalmasına neden olmuştur.¹² Ülkemizde de salgın sürecinin başında üniversitelerde hastalığın yayılmasını kontrol altına almak ve bulaş riskini azaltmak için eğitime üç hafta ara verildikten hemen sonra Yüksek Öğretim Kurumunun (YÖK) aldığı kararlar doğrultusunda üniversitelerde eğitimin, uzaktan eğitim ve çeşitli çevrimiçi platformlar üzerinden gerçekleştirilmesi kararı alınmıştır.^{13,14} Aynı zamanda YÖK, 4 Haziran 2020'de küresel salgın ile mücadele sürecinde yeni düzenlemeler yayınlamış ve yayınladığı bildiriye göre üniversitelerin uzaktan eğitimle vereceği ders oranlarının artırılması, buna yönelik alt yapı ve gerekli uzman desteğinin sunulmasına yönelik bildiri yayınlamıştır.^{15,16} Örgün eğitime ara verilmesi ise; öğrencilerin uzaktan eğitim yöntemine alışık olmaması, alt yapı ve uyum gibi sorunları da beraberinde getirmiştir. Yaşanan COVID-19 sürecinin getirdiği korku, belirsizlik ve endişenin yanında, öğrencilerin

eğitim yaşantısında ani olarak meydana gelen değişim, uzaktan eğitim sürecinde yaşanan sorunlar, sosyal izolasyon ve diğer nedenler öğrencilerin süreçte fiziksel sağlık endişesi yanında ruhsal ve sosyal olarak olumsuz etkilenmesine neden olmuştur.^{7,17,18}

Uzaktan eğitim uygulamalarında çeşitli eğitim yaklaşımları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, tek yönlü etkileşimin olduğu (asenkron) eğitim yöntemidir. Bu yöntemde, eğiticiler dersle ilgili bilgileri video ya da yazılı materyallerle öğrencilere gönderirler ve öğrenciler dersleri buradan takip ederler. Bu eğitim yönteminde, öğrenci ve eğitici arasında iletişim kopukluğu olmakta ve öğrenci eğitim sürecinin pasif bir bileşenidir. Bir diğer yöntem ise çift yönlü etkileşimin olduğu (senkronize) eğitim yöntemidir, bu yöntem de öğrenci ve eğiticinin interaktif şekilde eğitim sürecine dahil olduğu ve öğrencinin eğitim sürecinin aktif bir bileşeni olduğu yöntemdir. İki yöntem kıyaslandığında asenkron eğitim yönteminin senkronize eğitim ve öğretim yöntemine göre bir takım dezavantajları bulunmaktadır.^{19,20} COVID-19 pandemisinin ani bir şekilde ortaya çıkması ve üniversitelerin hazırlıklarının olmaması nedeniyle üniversiteler eğitim faaliyetlerine devam edilebilmek için sahip olduğu alt yapı uygulamaları doğrultusunda asenkron ya da senkronize şekilde eğitim uygulamalarını tercih etmişlerdir.

Küreselleşen dünyada dijital eğitim sistemine ayak uydurmak ve tekrar yaşanabilir kriz durumlarında eğitimin kesintiye uğramadan devamlılığının sağlanması için gerekli düzenlemeler ve uygulamaların hayata geçirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitim sistemi içerisinde eğitimin niteliğini arttıracak güncel stratejiler geliştirilmelidir. Araştırma, 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde uygulanan uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajlarının değerlendirilerek devam eden pandemi sürecinde, yeni eğitim öğretim ortamında eğitimin niteliğinin artırılmasına ve eğitim uygulamalarının iyileştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 pandemisine bağlı olarak 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde uzaktan eğitim yöntemiyle aldıkları eğitime yönelik deneyimlerini ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma amacı doğrultusunda, "Hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim deneyimleri nasıldır?" sorusuna yanıt aranmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Tipi

Hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim deneyimlerini ortaya çıkarmak için yapılandırılmış açık uçlu soru formu kullanılarak, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desene dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma, 1-30 Temmuz 2020 tarihleri arasında bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde eğitim gören öğrenciler ile yürütülmüştür. Hemşirelik öğrencileri bu dönemde derslerini senkronize olmayan ve öğretim elemanları tarafından kaydedilen ders videoları aracılığı ile dinlemişler ve staj uygulamalarında ise öğrencilere vakalar verilerek bakım planı yapmaları beklenmiştir. Öğrencilerin dönem içi ve dönem sonunda değerlendirilmeleri ise ödev ve çevrimiçi sınavlar aracılığı ile yapılmıştır. Araştırma verileri homojen amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak toplanmıştır. COVID-19 pandemisinin ilk sürecinde, her bir üniversite kendi alt yapısı doğrultusunda uzaktan eğitim sürecine başlamıştır. Üniversitelerin eğitimi sürdürme şeklindeki farklılık öğrenciler arasında deneyim farklılığına neden olacağı düşünüldüğü için bu çalışmada nitel araştırma örnekleme yöntemlerinden birisi olan homojen amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini ortalama 300 hemşirelik öğrencisi oluşturmaktadır. Bu çalışmada, araştırmaya dahil edilme kriterlerine uyan tüm katılımcılara hazırlanan soru formları web ortamına aktararak gönderilmiş ve toplamda 72 öğrenci ile tamamlanarak evrenin %24'üne ulaşılmıştır. Araştırmaya dahil edilmede, hemşirelik bölümü 2., 3., ve 4. sınıf öğrencisi olma, COVID-19 pandemisi sürecinde dersleri uzaktan eğitim yöntemiyle alma ve araştırmaya katılmaya gönüllü olma kriterleri aranmıştır. Birinci sınıf öğrencileri, hemşirelik mesleki uygulamaları için klinik uygulama deneyimlerinin olmamasından dolayı araştırmaya dahil edilmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Tanıtıcı Özellikler Soru Formu

Tanıtıcı özellikler soru formu; yaş, cinsiyet, sınıf, uzaktan eğitim sürecinden memnuniyet düzeyi, uzaktan eğitim sistemine erişimde sorun yaşayıp yaşamama durumu ve uzaktan eğitim sürecinde sorunların nedenlerini değerlendirmek için toplamda altı sorudan oluşmaktadır.

Yapılandırılmış Açık Uçlu Soru Formu

Araştırmacılar tarafından, hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitim yöntemi ile aldıkları eğitimlerine yönelik deneyimlerini değerlendirmek için tamamı açık uçlu sorulardan oluşan dokuz soru sorulmuştur. Yapılandırılmış soru formu literatür bilgisi²¹⁻²³ doğrultusunda hazırlanmış ve uzaktan eğitim sürecinin eğitim yaşantısı üzerine etkisi, uzaktan eğitimin avantajları ve dezavantajları, yaşanan zorluklar, zorlukların nedenleri ve uzaktan eğitim ile ilgili önerilerini değerlendirmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, web tabanlı oluşturulan soru formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma soruları, araştırmacılar tarafından Google Doküman üzerinden çevrimiçi ortama aktarılmış ve elde edilen veriler Google Drive'da Excell dosyasına kaydedilmiştir. Araştırma sorularını içeren çevrimiçi soru formu öğrencilerin sınıf içerisindeki iletişimlerini sağlamak için kullanılan çevrimiçi iletişim grupları aracılığıyla katılımcılara gönderilmiştir. Katılımcılar, araştırma sorularını cevaplandırmaya başlamadan önce hazırlanan web tabanlı soru formunda araştırmanın amacı ve araştırma süreci hakkında bilgiye yer verilmiştir. Katılımcılar, araştırma ile ilgili bilgilendirmeyi okuduktan ve çevrimiçi olarak yazılı onam verdikten sonra sorulara yanıt vermişlerdir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Tanıtıcı özellikler, sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanılarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar öncelikle Word dosyasına aktarılmış ve katılımcıların ifadeleri içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde, herhangi bir program kullanılmamış olup araştırmacılar tarafından manuel olarak

yapılmıştır. Araştırmacılar, katılımcılardan elde edilen ifadeleri birbirinden bağımsız şekilde tekrarlı okumalar yaparak ve önemli ifadeleri belirleyerek veri analizine başlamışlardır. Araştırmacılar, birbirinden bağımsız şekilde elde ettiği önemli ifadelerle göre kategori, tema, alt temaları oluşturmuş ve alt temalar altında katılımcıların ifadelerine yer vermişlerdir. Her bir araştırmacı bu süreci birbirinden bağımsız olarak yaptıktan sonra bir araya gelerek elde ettikleri kategori, tema ve alt temaları değerlendirmişlerdir. Değerlendirme sonucunda araştırmacılar fikir birliğine vararak araştırma bulgularının son halini vermiş ve çalışmaları verilerinin analizi tamamlamıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın etik açıdan uygunluğu, İnsan Araştırmaları Etik Kurul'u tarafından değerlendirilmiş ve etik açıdan uygunluğuna karar verilmiştir (22.06.2020 tarihli 2020/06-49). Aynı zamanda çalışmanın gerçekleştirildiği kurum yöneticilerinden gerekli izinler alınmıştır. Katılımcılardan, araştırma sorularını yanıtlamadan önce araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair çevrimiçi onam alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın çeşitli sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak araştırma COVID-19 pandemisinin devam etmesi nedeniyle yapılandırılmış açık uçlu soru formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu durum katılımcıların deneyimlerinin daha derinlemesine değerlendirilmesine engel olmuştur. İkinci sınırlılık, araştırma verilerinin toplandığı yapılandırılmış soru formu araştırmacılar tarafından hazırlanmış olup uzman görüşü alınmamıştır. Üçüncü sınırlılık, bu süreçte her bir üniversite kendi teknik alt yapısı doğrultusunda farklı veri tabanları kullanarak uzaktan eğitim sürecini tamamlamıştır. Bu çalışmanın yapıldığı üniversitede eğitim ve öğretim asenkron eğitim yöntemiyle tamamlanmıştır. Bu durumun, farklı üniversitelerde eğitim gören öğrenciler arasından deneyim farklılığına neden olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle elde edilen veriler genellenemez. Son olarak, birinci sınıf öğrencileri klinik uygulamalarına çıkmadığı için sürecin avantaj ve dezavantajlarını net olarak değerlendiremeyecekleri nedeniyle araştırmaya dahil edilmemiştir.

Bulgular

Katılımcıların tanıtıcı özellikleri incelendiğinde; yaş ortalamasının 21.56 ± 1.79 (min = 18, max = 32), %65.3'ünün kadın, %44.4'ünün üçüncü sınıf, %34.7'sinin dördüncü sınıf, %20.8'sinin ikinci sınıf olduğu görülmektedir. Katılımcıların %69.4'ü uzaktan eğitim sürecinden memnun olmadığını ve %88.8'i (n = 64) uzaktan eğitim sürecinde sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Yaşanan sorunların nedenlerine bakıldığında, %25.0'ı üniversitenin uzaktan eğitim alt yapısıyla ilişkili olduğunu, %50.0'ı uzaktan eğitim sistemine erişecek bilgisayar ve internet gibi araç gereç eksikliğinin olduğunu, %13.9'u bilgisayar kullanma, ödev hazırlama, uzaktan eğitim sistemine girme ve dersleri takip etme konusunda beceri eksikliğinin olduğunu, %11.1'i ise süreçte herhangi bir sorun yaşamadığını belirtmiştir. İçerik analizi sonucunda elde edilen kategori, tema ve alt temalar aşağıda sırasıyla ve Tablo 1'de verilmiştir.

Uzaktan Eğitimin Etkileri

Uzaktan eğitimin etkileri kategorisi altında mesleki derslerin uygulanması üzerine etkisi, eğitim kalitesi ve verimin azalması, duygusal etkiler ve uzaktan eğitimin olumlu etkileri olmak üzere dört tema elde edilmiş ve temalara ilişkin bulgular aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Mesleki Derslerin Uygulanması Üzerine Etkisi

Katılımcılar bu tema altında uzaktan eğitim sürecinde hemşirelik meslek derslerini teorik olarak öğrendiklerini ancak uygulamalarını yapamadıklarını ve uygulama eksikliğinin kendileri üzerinde oluşturduğu etkilerden bahsetmişlerdir. İlk olarak "yetersizlik duygusu" alt teması

Tablo 1. Verilerin Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Tema ve Alt Temalar

1. Uzaktan Eğitimin Etkileri
1.1. Mesleki Derslerin Uygulanması Üzerine Etkisi
1.1.1. Yetersizlik Duygusu
1.1.2. Gelecek Meslek Yaşantısı Üzerine Olumsuz Etkiler
1.1.3. Öğrenilen Teorik Bilgilerin Uygulamayla Bütünleşmemesi
1.2. Eğitim Kalitesi ve Verimin Azalması
1.3. Duygusal Etkiler
1.3.1. Kaygı
1.3.2. Stres
1.3.3. Üzüntü
1.3.4. Uyum ve Odaklanma Sorunları
1.4. Uzaktan Eğitimin Olumlu Etkileri
1.4.1. Tekrarlı ve İstenen Zamanda Öğrenme
1.4.2. Araştırmaya ve Öğrenmeye Teşvik Etmesi
1.4.3. Rahatlık ve Kendine Zaman Ayırma
2. Uzaktan Eğitimde Yaşanan Sorunların Nedenleri
2.1. Alt Yapı Sorunları
2.1.1. Bilgisayar ve İnternete Sahip Olmamak
2.1.2. Üniversitenin Uzaktan Eğitim Sisteminden Kaynaklanan Sorunlar
2.1.3. İnteraktif Çevrimiçi Ders Uygulamasının Olmaması
2.1.4. Eğitici ile İletişim Kopukluğu
2.2. Değerlendirme Sisteminden Kaynaklanan Sorunlar
2.2.1. Adil ve Eşit Değerlendirmeme
2.2.2. Kopya Çekme
2.3. Ev Ortamından Kaynaklanan Sorunlar
3. Yaşanan Zorluklarla Baş Etme
3.1. Baş Etmeyi Kolaylaştıran Faktörler
3.1.1. Aile ve Akran Desteği
3.1.2. Mesleki Motivasyon ve Düzenli Çalışma
4. Uzaktan Eğitimin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler
4.1. İnteraktif Çevrimiçi Ders Uygulaması
4.2. Adil ve Eşit Eğitim
4.3. Alt Yapı Sorunlarının Giderilmesi ve Öğrencilerin Oryantasyonu
4.4. Öğretim Elemanlarının Güçlendirilmesi
4.5. Adil Değerlendirme Sisteminin Oluşturulması

belirlenmiş ve katılımcılar, mesleki derslerin uygulamasını yapamadıkları için mesleki beceri kazanamadıklarını ve becerilerinin gerilediğini bu durumda özgüven eksikliğine ve yetersizlik duygusuna neden olduğunu belirtmişlerdir. Bir katılımcı duygularını şu şekilde aktarmıştır;

“Uygulama yaparken pratiktim ve özgüvenim vardı. Şu an kendimi biraz özgüvensiz hissediyorum.” (4. Sınıf)

İkinci olarak “gelecek meslek yaşantısı üzerine olumsuz etkiler” alt teması belirlenmiş ve katılımcılar, uygulamalı derslerden geri kalmanın gelecekteki mesleki yaşantılarında yetersizliğe ve sorunlara, hemşirelik uygulamaları konusunda bilgi eksikliğine ve tüm bunların mesleki yaşantı üzerinde olumsuzluklara neden olacağını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı geleceğe ilişkin kaygılarını şu şekilde aktarmıştır;

“İlerde kendimi hiçbir şey bilmeyen bir hemşire statüsünde görüyorum.” (3. Sınıf)

Son olarak “öğrenilen teorik bilgilerin uygulamayla bütünleşmemesi” alt teması elde edilmiş ve katılımcılar; öğrendikleri teorik bilgileri uygulama alanında gördükçe ve deneyimledikçe daha fazla pekiştirdiğini belirtirken bu dönem içerisinde uygulamaya çıkmadıkları için öğrenilen teorik bilginin pekişmediğini, verimli olmadığını, bilgilerin öğrenilme ve kalıcılığının azalmasına yönelik endişelerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir;

“Uygulamada tecrübe edeceğim deneyimleri yaşamadığım için sadece teorikte kaldı ve o bilgiler tam oturmadı kafama. Hemşirelik okuyarak öğrenilen bir meslek değil uygulamalı olarak o eğitimleri görerek öğrenilir.” (2.sınıf)

Eğitim Kalitesi ve Verimin Azalması

Uzaktan eğitimin etkileri kategorisi altında katılımcıların sıklıkla değindikleri ikinci tema ise eğitimin kalitesinin ve veriminin azaldığını belirtmiş olmalarıdır. Bu tema altında, çoğunlukla derslerden yeterince verim alamadıklarını, dersleri anlayamadıklarını, derslerde kazanmaları gereken teorik bilgiyi kazanmadıklarını ve birçok konuyu hakkında işlemediklerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı uzaktan eğitime yönelik düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır; *“Yüz yüze alabileceğimiz eğitimi alamadık. Yeteri kadar iyi bir eğitim, etkili bir eğitim alamadık ve kalıcı olmadı.”* (3.sınıf)

Duygusal Etkiler

Duygusal etkiler teması katılımcılar süreçte yaşadıkları çeşitli duygulardan bahsetmişlerdir. İlk olarak “kaygı” alt teması elde edilmiş ve katılımcılar, süreç içerisinde uzaktan eğitiminin nasıl olacağına ve alışık olmadıkları bir sistem olmasına bağlı olarak kaygı hissettiklerini aynı zamanda eğitimden geri kalmaya, derslerden başarısız olmaya, kalite ve verimin kötü olması nedeniyle gelecek mesleki yaşantı için kaygı duyduklarını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı duygularını şu şekilde aktarmıştır;

“Bir nevi bir yılım çöpe gitti diye düşünüyorum ve bu beni geleceğim için kaygılandırıyor.” (4. Sınıf)

İkinci olarak, “stres” alt teması belirlenmiş ve katılımcılar, süreçte karşılaştığı sorunlarla baş edemediğini, stres ve öfke duygusuna neden olduğunu, yaşanan stresten dolayı çok fazla derslere odaklanmadığını ve uzaktan eğitim için yeterli ekipmanı olmamanın stres duygusuna neden olduğunu ifade etmişlerdir. Bir katılımcı duygularını şu şekilde ifade etmiştir;

“Pandemi ile birlikte uzaktan eğitime başladık. Ben ve benim gibiler için internete ulaşmak baya sıkıntılıydı. Sınavlara nasıl gireceğim, interneti nereden bulacağım gibi türlü türlü sorular adete beynimi kemiriyordu. Tek temennim bir an önce örgün öğretime geçmek ve üzerime yük olan stre-si bir an önce kaldırmak.” (3. Sınıf)

Bir diğer belirlenen alt tema “üzüntü” olmuş ve katılımcılar, dersleri tam olarak öğrenmemenin, eğitimin yüz yüze olmamasının ve derslerden verim alamamanın kendilerinde üzüntü duygusuna neden olduğunu belirtmişlerdir. Bir katılımcı duygusunu şu şekilde aktarmıştır;

"Ben sınıf ortamında olmayınca dersten verim almadığımı fark ettim ve notlarımı kötü etkiledi. Bunlar için gerçekten çok üzüldüğüm ve sinirlendiğim günler oldu. Üstüne de bazı hocaların adaletsiz not dağılımı olunca ağlayacak duruma geldiğim olmuştur. Çünkü günlerce uğraştığım ödevleri bazıları 2-3 saat içinde düzensiz bir şekilde yapılması ve daha iyi alması insana çok dokunuyor." (3. Sınıf)

Son olarak "uyum ve odaklanma sorunları" alt teması belirlenmiş ve katılımcılar, alışkanlıkları olan örgün eğitim yerine bir anda uzaktan eğitime geçmenin alışkanlıkların değişmesine neden olduğunu, önemsememe, moral ve motivasyonun olmaması, örgün eğitim kadar ciddiye almama ve sıkılma gibi çeşitli nedenlerin uyum ve odaklanma sorunlarına neden olduğunu belirtmişlerdir. Bir katılımcı karşılaştığı sorunu şu şekilde aktarmıştır;

"Okul ortamına göre uzaktan eğitimle ders görmek sıkıcı oldu bizim için konuları anlamak ve derse yoğunluk vermek için ekstra dikkat ve çalışma gerektirdi." (2. Sınıf)

Uzaktan Eğitimin Olumlu Etkileri

Uzaktan eğitimin olumlu etkileri teması altında üç alt tema ortaya çıkmıştır. İlk olarak, "tekrarlı ve istenen zamanda öğrenme" alt teması elde edilmiştir. Katılımcılar, uzaktan eğitimin ders videolarını istedikleri zamanda tekrarlı olarak dinleme imkânı, anlaşılmayan konuları tekrar etme şansı, örgün eğitimin dersi sadece bir defa dinleme fırsatı sunarken uzaktan eğitimde kendi öğrenme saati ve motivasyonuna uygun zamanda istediği kadar dinleme imkânı sunduğunu belirtmişlerdir. Bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır;

"Örgün eğitimde, hocamızın ders anlattığı saatlerde eğer bizler ders dinlemeye meyilli değilsek ya da o an hasta isek o konuyu birinci ağızdan dinleme fırsatı bulamayıp konu hakkında eksik kalabiliyorduk. Ama uzaktan eğitim sisteminde videolar yüklü olduğu için müsait bir vakitte dinleyebiliyoruz. Ayrıca anlamazsak da tekrar dinleme imkânımız oluyor." (4. Sınıf)

İkinci olarak, "araştırmaya ve öğrenmeye teşvik etmesi" alt teması belirlenmiş ve katılımcılar, uzaktan eğitim sisteminde öğretim elemanlarının değerlendirme sistemi olarak ödev yöntemini kullanmaları sonucunda verilen konuları araştırarak öğrendiklerini, ödevleri hazırlamak için birçok araştırma ve tez okuduklarını, aynı zamanda öğrenciler uzaktan eğitimin kendilerinin uzaktan eğitim sistemini, interneti ve bilgisayar kullanma becerilerini geliştirdiğini belirtmiştir. Bir katılımcı deneyimini şu şekilde aktarmıştır;

"Ödevler vasıtasıyla bazı konuları araştırıp daha detaylı bilgi sahibi oldum ve birçok tez okudum. Ödevimi o şekilde yapınca öğretici oldu." (3. Sınıf)

Son olarak ise, "rahatlık ve kendine zaman ayırma" alt teması belirlenmiş ve katılımcılar, okulda ders arası boşluklarda oluşan zaman kaybının azaldığını, rahat ortamlarında istedikleri gibi ders çalıştıklarını, kendilerine zaman ayırdıklarını ve özellikle üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri bu yıl kamu personeli sınavına girecekleri için rahat bir şekilde bu sınava çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı deneyimlerini şu şekilde aktarmıştır;

"Okulda dersler arasında geçirdiğimiz boşluklar vb. nedenlerle buradaki zaman kaybının ortadan kalktığını düşünüyorum." (4. Sınıf)

Uzaktan Eğitimde Yaşanan Sorunların Nedenleri

Bu kategori altında alt yapı sorunları, değerlendirme sisteminden kaynaklanan sorunlar ve ev ortamından kaynaklanan sorunlar olmak üzere üç tema elde edilmiş ve temalara ilişkin bulgular aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Alt Yapı Sorunları

Alt yapı sorunları teması altında ilk olarak, "bilgisayara ve internete sahip olmamak" alt teması ortaya çıkmıştır. Katılımcılar süreçteki karşılaştıkları en temel zorlukların başında internet ve bilgisayarlarının olmamasını, bu nedenle dersleri takip etmekte, ödev hazırlamakta ve çevrimiçi sınavlara girmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı deneyimini aşağıdaki gibi aktarmıştır;

"En büyük sıkıntı internete ulaşılabilirlik. Çünkü internetim, bilgisayarım yok. Buna bağlı olarak ya derslerden kalırsam, eğitimimi tamamlayamazsam gibi moral bozucu sorularla geçti tüm dönem." (4. Sınıf)

İkinci olarak, "üniversitenin uzaktan eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar" alt teması ortaya çıkmış ve katılımcılar üniversitenin uzaktan eğitim sisteminin yeterli olmadığını sistemde kopmaların, ders videolarının açılmaması, sistemin ağır olması ve erişimde zorlukların olduğunu belirtmişlerdir. Bir katılımcı süreçle ilgili deneyimini şu şekilde aktarmıştır;

"Üniversitenin uzaktan eğitim programında aksaklıklar vardı. Bazen sayfaya girip videoları izlemek isterken, hocalarımız tarafından video yüklenmiş olmasına rağmen 00.00 dk yazıyor olması. Yani yüklenmemiş görünüyor olması." (3. Sınıf)

Üçüncü olarak, "interaktif çevrimiçi ders uygulamasının olmaması" alt teması elde edilmiş ve katılımcılar süreçte zorlandıkları alanlardan birisinin de interaktif dersin olmamasından kaynaklı dersle ilgili anlamadıkları konular ya da konuyla ilgili sorular olduğunda sormadıklarını, akranları ve öğretim elemanlarıyla fikir alışverişi yapamadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar bu durumun eğitimin kalitesinin ve veriminin azalmasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Bir katılımcı düşüncelerini aşağıdaki gibi aktarmıştır;

"Dersleri anlama konusunda sıkıntı yaşamadım fakat sınıf içindeki fikir alışverişi bazı anlamadığım yerleri hocaya sormadım ve eksiklik yaşadığımı belirtmek isterim. Bazı konuları anlamada videolar ya da notlar yeterli olmuyordu." (2. Sınıf)

Son olarak da "eğitici ile iletişim kopukluğu" alt teması belirlenmiş ve katılımcılar dersin dışında öğretim elemanlarına danışmak ve sormak istediği konuları sormadığını, verilen ödevlerde anlaşılmayan yerler olduğunda danışamadıklarını, çevrimiçi sınavların nasıl olduğunu bilmediklerini ve öğretim elemanları ile bu ve çeşitli diğer konularda iletişim kopukluğu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı süreçteki deneyimini şu şekilde aktarmıştır;

"İletişim çok önemli bir sorundu. Hatta bu nedenle hocaların verdiği ödevlerde yeteri kadar bilgi alamadığımız için tam olarak istenen ödevi yapamadık." (4. Sınıf)

Değerlendirme Sisteminden Kaynaklanan Sorunlar

Katılımcılar uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları bir diğer sorun olarak değerlendirme sisteminden kaynaklanan sorunları tanımlamışlar. İlk olarak, "adil ve eşit değerlendirmeme" alt teması belirlenmiş ve katılımcılar, süreçte ödevler ve çevrimiçi sınavlar üzerinden değerlendirildiklerini ve süreçte öğretim elemanlarının adil olmadığını, gönderilen tüm ödevlerin okunmadığını, herkese aynı puanların verildiği, çalışanla çalışmayanın ayırt edilmediğini ve hak ettikleri puanları almadıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı düşüncesini ve deneyimlerini şu şekilde aktarmıştır.

"Adaletli bir değerlendirme sistemi yoktu ve hak ettiğim notları alamadım." (3. Sınıf)

İkinci olarak, "kopya çekme" alt teması belirlenmiş ve katılımcılar çevrimiçi sınavda ve ödevlerde de kopya çekenlerin çok olduğunu bunun

önüne geçilemediğini, çalışan öğrenciler ile çalışmayan öğrenciler arasında adil değerlendirilmenin yapılmadığını ve herkesin dersleri geçtiğini belirtmişlerdir. Bir katılımcı düşüncesini şu şekilde aktarmıştır;

“Çok haksızlık oldu bu konuda insanlar aşırı kopya çektiler hiç çalışmayan insan çok çalışan insanla aynı puanı aldı. Kısacası sınavın amacı olan bilen ve bilmeyeni ayırt etmekte ama amacına ulaşmadı bilenle bilmeyen ayırt edilmedi.” (3. Sınıf)

Ev Ortamından Kaynaklanan Sorunlar

Katılımcılar, evdeki sorumluluklarından, kendilerine ait alanların olmamasından ve ev ortamından kaynaklı diğer sorunlardan dolayı ders dinlemede ve çalışmada sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı deneyimini şu şekilde aktarmıştır;

“Evde ilgilenmek zorunda olduğumuz bazı sorumluluklar var mesela kardeşim hasta ve sürekli onun için bir şeyler yapmam gerekiyor ama bir taraftan ders de çalışmam gerekiyordu çok zorlandım.” (2. Sınıf)

Yaşanan Zorluklarla Baş Etme

Yaşanan zorluklarla baş etme kategorisi altında baş etmeyi kolaylaştıran faktörler teması ortaya çıkmış ve temaya ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

Baş Etmeyi Kolaylaştıran Faktörler

Katılımcılar, süreçte karşılaştıkları sorunlarla baş etmeyi kolaylaştıran faktörler teması altında iki alt tema belirlenmiştir. İlk olarak, “aile ve akran desteği” alt teması elde edilmiş ve katılımcılar, süreçte karşılaştıkları zorluklarda aile ve akranlarından aldıkları duygusal ve sosyal destekle baş edebildiklerini belirtmişlerdir. Bir katılımcı ailesinden aldığı desteği aşağıdaki gibi aktarmıştır;

“Ailemin desteği ile evdeki bazı sorumluluklarımı yerine başka bir aile üyesi tarafından yapılmasıyla bana kalan zamanların tümüyle sadece temel ihtiyaçlarımı karşılayıp ders çalışıp ödev hazırladım.” (4. Sınıf)

İkinci olarak, “mesleki motivasyon ve düzenli çalışma” alt teması altında katılımcılar, süreçte karşılaştıkları zorluklarla baş etmede, sürekli kendilerini motive ettiklerini, ders videolarını düzenli takip ettiklerini, kendilerine çalışma programları oluşturduklarını ve düzenli çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı süreçteki baş etme yöntemini şu şekilde aktarmıştır; *“Başarma arzusu ve mesleğime olan sevgim. İleride insanlığa faydalı bir birey olma umudu benim baş etmemi kolaylaştırdı.”* (2. Sınıf)

Uzaktan Eğitimin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Bu kategori altında, interaktif çevrimiçi ders uygulaması, adil ve eşit eğitim, alt yapı sorunlarının giderilmesi ve öğrencilerin oryantasyonu, öğretim elemanlarının güçlendirilmesi ve adil değerlendirme sisteminin oluşturulması olmak üzere beş tema belirlenmiş ve temalar ilişkin bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

İnteraktif Çevrimiçi Ders Uygulaması

Katılımcılar, derslerin uzaktan eğitimle devam etmesi durumunda çevrimiçi interaktif derslere geçilmesini, karşılıklı iletişim ve etkileşimi artıracak çevrimiçi platformlar üzerinden derslerin yürütülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bir katılımcı önerisini şu şekilde aktarmıştır; *“Yani bence daha kaliteli ve nitelikli olması için dersler canlı yapılabilirdi ve uygulamalı videolar yüklenebilirdi.”* (3. Sınıf)

Adil ve Eşit Eğitim

Katılımcılar, uzaktan eğitimde karşılaşılan en temel sıkıntılardan birinin de internet ve bilgisayar gibi teknolojik araç ve gereçlere ulaş-

madaki zorlukları tanımlamışlardır. Bu nedenle yaşanan sürecin daha verimli, adil ve eşit olması açısından ihtiyacı olan öğrencilere yönelik internet ve bilgisayar desteğinin sunulmasını önermişlerdir. Bir katılımcı önerilerini şu şekilde aktarmıştır;

“Her öğrenci belli bir internet desteği verilmeli. Ayrıca öğrencilerin bilgisayara erişebilmeleri için çalışmalar yapılmalı.” (4. Sınıf)

Alt Yapı Sorunlarının Giderilmesi ve Öğrencilerin Oryantasyonu

Bu tema altında katılımcılar, alt yapı sorunlarının ortadan kaldırılmasına hem de yazılımın daha kullanışlı ve eğlenceli hale getirilmesini önermişlerdir. Aynı zamanda uzaktan eğitim sistemini kullanmadan önce öğrencilerin programın nasıl kullanılacağına dair oryantasyonunun sağlanması gerektiğini önermişlerdir. Bir katılımcı önerilerini şu şekilde aktarmıştır;

“Oluşabilecek teknik sorunları en aza indirgeyerek ve bu eğitim sistemi hakkında öğrencileri fazlaca bilgilendirerek kullanıma teşvik edebilir. Sistemi birkaç yazılımla daha kullanışlı ve eğlenceli hale getirerek öğrencilerin istiklalikleri artırabilir ve içerikleri artırarak kaliteli ve nitelikli olması sağlanabilir.” (3. Sınıf)

Öğretim Elemanlarının Güçlendirilmesi

Katılımcılar, öğretim elemanlarının uzaktan eğitim ve teknolojik olarak yetersiz olmalarından dolayı süreçte zorlandıklarını ve bu nedenle öğretim elemanlarının uzaktan eğitim sürecinde teknolojiyi iyi kullanma, dersleri daha etkin işleme yöntemlerini bulma, öğrencilerin dikkatini artıracak alternatif yöntemler geliştirmenin önemli olacağını belirtmişlerdir. Bir katılımcı önerisini şu şekilde paylaşmıştır.

“Hocalarımızın teknolojiyle daha içli dışlı olup eğitimi o platforma taşıırken zorluk yaşamamaları. Öğretim elemanları, kendi alanlarında eğitimleri iyi olabilir keşke teknolojiyi daha aktif kullanabilseler. Bundan sonraki senelerde hocalar ders kayıtlarını aynı zamanda uzaktan eğitim sistemine yüklediklerinde öğrencilerin daha da anlamasına olanak sağlayabilirler. Konu ile alakalı videolar, makaleler, görseller...” (4. Sınıf)

Adil Değerlendirme Sisteminin Oluşturulması

Katılımcılar, derse devam eden öğrencilerle devam etmeyen öğrenciler arasında bir fark olmadığını, her öğrencinin derse zorunlu katılımının sağlanması, haftalık mini sınavlar yapılarak dersi takip edenle etmeye- nin ayırt edilmesi, verilen ödevlerin titizlikle değerlendirilip hakkaniyetli bir değerlendirme sistemin oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Bir katılımcı süreçteki deneyimlerini aşağıdaki gibi aktarmış ve adil bir değerlendirme sisteminin oluşturulmasını önermiştir;

“Sınavlarda herkese hemen hemen eşit puanlar verildi ödevleri iyi yapıp yapmaman önemli değildi ortalama bir not verildi bu durumdan çok rahatsız oldum.” (3. Sınıf)

Tartışma

COVID-19 pandemisi yaşamın tüm alanlarında meydana getirdiği etkilerin yanında tüm dünyada ve ülkemizde uzaktan eğitim sistemine hızlı bir geçiş yapılarak eğitim yaşantısında da önemli sorunlara neden olmuştur. Bu çalışma, COVID-19 pandemisi ile nedeniyle eğitimlerine uzaktan eğitim ile devam eden hemşirelik öğrencilerinin deneyimlerini ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Uzaktan eğitimin etkileri kategorisi altında, ilk olarak mesleki derslerin uygulaması üzerine etkisi teması elde edilmiştir. Bu tema altında, katılımcılar uzaktan eğitim sürecinde mesleki derslerin uygulamasına çıkamadıklarını, teoride öğrendikleri bilgileri uygulamaya aktaramadıklarını, mesleki dersle ilgili öğrenmeleri gereken becerileri öğreneme-

diklerini ve daha önce edinilen becerilerin unutulduğunu belirtmişler ve bu durumun yetersizlik duygularını artırdığını ve gelecek mesleki yaşantılarında bunun olumsuz etkilerini göreceklərini belirtmişlerdir. Literatürde ki uzaktan eğitim ile ilgili araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, uygulamalı dersleri olan bölümlerde okuyan öğrenciler, uzaktan eğitim sürecinde uygulamalı derslerini gerçekleştiremediklerini, sürecin mesleki uygulama becerisi üzerinde katkısının olmadığını ve öğrenciler buna bağlı olarak derslerle ilgili yetersizlik hissettiklerini belirtmişlerdir.^{21,23} Yurt dışında hemşirelik öğrencileri gerçekleştirilen araştırma sonuçları incelendiğinde benzer sonuçlar elde edilmiş ve öğrenciler uzaktan eğitim sürecinde öğrendikleri teorik bilgileri hasta başında uygulayamadıklarını, bu durumun kendilerinde stres, kaygı ve belirsizlik duygularına neden olduğunu belirtmişlerdir.²⁴⁻²⁷ Uzaktan eğitim süreci özellikle teorik ve uygulamalı eğitimin eş zamanlı olarak verildiği meslek gruplarında eğitim alan öğrencileri daha da olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Bu etkilenen gruplardan birisi şüphesiz hemşirelik eğitimi alan öğrencilerdir. Öğrencilerin bu dönemde mesleki derslerin uygulamalarına çıkamamaları, öğrendikleri teorik bilgileri ve hemşirelik bakımını uygulamaya entegre edememeleri ve sürecin nasıl devam edeceğine yönelik belirsizlikler öğrenciler mesleki kaygısının ve yetersizlik duygusunun artmasına yol açtığı düşünülmektedir.

Duygusal etkiler teması altında kaygı, stres, üzüntü ve uyum ve odaklanma sorunları alt temaları elde edilmiştir. Katılımcılar, uzaktan eğitimin alışık olmadıkları bir sistem olduğunu, eğitimin, ders başarılarının ve veriminin nasıl olacağına ve gelecekteki mesleki yaşantıları yönelik kaygı duyduklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda katılımcılar yeterli teknolojik ekipmanlarının olmadığını, derslerin tam olarak öğrenilmediğini, verimin azaldığını ve alışkın oldukları örgün eğitimden hızlı bir şekilde uzaktan eğitime geçilmesi sonucunda stres, üzüntü, uyum ve odaklanma sorunları gibi birçok duygusal sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Literatürdeki araştırma sonuçları incelendiğinde, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin kendilerini zorlayan duygularla karşı karşıya kaldıkları, derslerin verimliliği konusunda endişe duydukları, bilgisayar ve internetin olmamasından dolayı stres ve sınav kaygısı yaşadıkları, klinik uygulamalara çıkmadıkları için belirsizlik hissettikleri ve gelecek mesleki yaşantıları için endişe duydukları bulunmuştur.^{21,23,27-29} COVID-19 sürecinin, günlük yaşamda meydana getirdiği ciddi değişimler, süreçteki belirsizlik ve hasta olma kaygısının yanında uzaktan eğitim süreci ve uzaktan eğitimin gerekliliklerini yerine getirme sorumluluğu öğrencileri duygusal ve ruhsal olarak olumsuz etkilemiştir. Aynı zamanda uzaktan eğitime ulaşmada yeterli alt yapı ve kaynakları olmayan öğrenciler bu süreçte daha da zorlanmışlardır. Bu durum öğrencilerin kaygı, korku, stres, üzüntü ve odaklanma sorunlarının artmasına yol açtığı düşünülmektedir.

Uzaktan eğitimin etkileri kategorisi altında elde edilen bir diğer tema ise eğitimin kalitesi ve veriminin azalması olmuştur. Katılımcılar bu süreçte, eğitimden yeterli verimi alamadıklarını, dersleri anlayamadıklarını, anlaşılmayan yerleri soramadıklarını, öğrenmeleri gereken teorik bilgini yetersiz kaldığını, teorik bilgiyi pekiştirmeleri ve uygulamaya aktarma becerilerinin yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Keskin ve Özer²² yaptıkları çalışmada, uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar etkili olmadığı aynı zamanda uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin öğretim elemanı ile rahatlıkla iletişim kuramadıkları, düşüncelerini ifade edemedikleri ve yeterli düzeyde geri bildirim alamadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Literatürdeki diğer araştırma sonuçlarında ise öğrenciler, uzaktan eğitim sürecinde derslerin verimli olmadığını, derslerin öğrenimi konusunda yetersiz kaldıklarını, öğretim elemanları ile iletişimlerinin koptuğunu, derslerde anlaşılmayan konuları soramadıklarını, uygulamalı dersleri yapamadıklarını ve bu durumda derslerin öğreniminde verimin ve kalitenin azaldığını belirtmişlerdir.^{21,23,25,28,30} de Tantiillo ve Christopher³¹ süreçte karşılaşılabilecek olumsuzlukların en aza

indirilmesi ve dersten alınan verimin artırılması için ders içeriklerinin çeşitli çevrimiçi platformlar tarafından zenginleştirilmesini ve desteklenmesini, süreçte öğrencilerin, akranlarıyla ve öğretim elemanları ile etkileşimini sağlayacak, teorik bilgilerini tartışabilecek tartışma ve soru cevap platformlarının oluşturulmasını, bu süreçte öğretim elemanlarının öğrencilerle olan ilişkilerinde mümkün olan tüm kanalları açmalarını önermişlerdir. Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin, eğitim sisteminde hızlı bir değişim meydana gelmiş ve öğrenciler alışık olmadıkları bir eğitim sistemi içerisinde yer almışlardır. Aynı zamanda bu süreçte, öğrencilerin ve üniversitelerin alt yapılarındaki yetersizlikler, mesleki derslerin uygulamalarını yapamamaları ve günlük yaşamda meydana gelen ciddi değişimin öğrencilerin ders çalışma motivasyonları, odaklanma ve dersleri anlama üzerinde önemli etkilerinin oluşmasına yol açtığı düşünülmektedir.

Uzaktan eğitimin olumlu etkileri teması altında katılımcılar ders videolarını istedikleri zamanda tekrarlı olarak dinleme imkânı olduğu ve anlaşılmayan konuları tekrar etme şansı verdiğini belirtmişlerdir. Uzaktan eğitim sürecinde değerlendirme sisteminden birisi olan ödev sistemi öğrencilerin ödevleri konusunda araştırma ve konu ile ilgili birçok okuma yapmalarına katkı sağladığı bulunmuştur. Aynı zamanda katılımcılar, sürecin kendilerinin bilgisayar programlarını kullanma yeterliliğini artırdığını ve uzaktan eğitim programını kullanma becerisinin geliştiğini belirtmişlerdir. Uzaktan eğitimin olumlu etkileri teması altında son olarak katılımcılar sürecin rahatlık ve kendilerine zaman ayırma gibi olumlu etkilerinin olduğunu dersleri evde istedikleri zaman rahat kıyafetlerle dinleyebildiğini, okula ulaşım ve ders aralarındaki boşluklarda kaybedilen zamanın ortadan kalktığını ve daha fazla kendilerine zaman ayırabildiklerini belirtmişlerdir. Literatürdeki araştırma sonuçları incelendiğinde, öğrenciler uzaktan eğitim sürecinin olumlu etkileri olarak, kendi hızlarında bir öğrenme süreci yaşadıkları, dersleri istedikleri zamanda tekrarlı şekilde dinleme şansı buldukları, daha kolay odaklanabildikleri, konuyu daha iyi anladıkları ve uzaktan eğitim sisteminin kendilerini araştırmaya teşvik ettiği bulunmuştur.^{22,23,28,31} Uzaktan eğitimin en önemli katkıları olarak öğrenciler, tekrarlı bir şekilde dersleri dinleme imkanlarının olduğunu, anlamadıkları yerleri tekrar ederek dinledikleri ve rahat bir ortamda eğitimlerini devam ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum şüphesiz uzaktan eğitimin sunduğu olumlu katkılar arasındadır ve öğrencilerin tekrarlı bir şekilde, kendi hızlarında, dikkat dağılmadan ve rahat ortamda ders dinlemeleri öğrencilerin öğrenme süreci üzerinde önemli avantajlara neden olmuştur. Aynı zamanda uzaktan eğitim sürecinde öğretim elemanları tarafından verilen ödevler öğrencilerin araştırma ve bilgiyi elde etme becerileri üzerinde de önemli katkılar sunduğu düşünülmektedir.

Uzaktan eğitimde sorunlara neden olan faktörler kategorisi altında ilk olarak alt yapı sorunları teması elde edilmiştir. Alt yapı sorunları teması altında katılımcılar bilgisayar ve internete ulaşımının olmadığı için dersleri takip edemediklerini, ödevlerini yapamadıklarını internet ve bilgisayar bulmak için çok uğraştıklarını, bu nedenle yüksek oranda kaygı ve stres yaşadıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda katılımcılar uzaktan eğitim sistemine ulaşmada, ders videolarının açılmasında, sistemin donması gibi birçok sorunla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Literatürdeki araştırma sonuçlarında, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin teknik problemler yaşadıkları, teknolojik bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu, internete ve bilgisayara erişimde problemler yaşadıkları aynı zamanda üniversitelerin uzaktan eğitim sisteminden kaynaklanan alt yapı sorunları nedeniyle dersleri takip edemedikleri ve canlı ders uygulamasının olmaması nedeniyle ders verimliliğinin azaldığı bulunmuştur.^{21,22,28,29,32} Morin³³ uzaktan eğitim sürecinin bir takım eşitsizliklere neden olduğunu özellikle evinde internet ve bilgisayarı olmayan kişilerin uzaktan eğitim sistemine erişemediğini belirtmiştir. COVID-19 pandemisi ile günlük yaşamda meydana gelen değişimin

yarattığı stresin yanında eğitim yaşantısında meydana gelen değişim öğrencileri birçok açıdan zorlamıştır. Bu zorlukların başında, öğrencilerin bilmedikleri ve daha önce deneyimlemedikleri bir sistem içerisinde yer almanın yanında hem öğrencilerin hem de üniversitelerin yeterli alt yapı hazırlığı olmaması yaşanan sorunları daha da artırdığı düşünülmektedir. Bu durum, öğrencilerde belirsizlik, kaygı, stres ve daha birçok soruna yol açmıştır.

Değerlendirme sisteminden kaynaklı sorunlar teması altında, katılımcılar süreçte öğretim elemanlarının değerlendirme yaparken adil olmadığını, gönderilen ödevlerin okunmadığını, herkese aynı puanlar verilerek çalışan öğrenci ile çalışmayanın ayırt edilmediğini belirtmişlerdir. Değerlendirme sürecinde karşılaşılan bir diğer sorun ise öğrenciler tarafından, çevrimiçi sınavlarda ve ödevlerde kopya çekenlerin çok olduğu, bunun önüne geçilmediği ve çalışan öğrenci ile çalışmayan öğrenci arasında ayrımın yapılamadığı aktarılmıştır. Uluöz²³ gerçekleştirdiği çalışmada, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin yaşadıkları sorunlar arasında sınavların ve ödevlerin değerlendirilirken adaletsizliklerin olduğu, öğrencilerin kopya çektikleri ve kopya çekmenin önüne geçilemediği bulunmuştur. Uzaktan eğitimde sorunlara neden olan faktörler kategorisi altında elde edilen son tema ise ev ortamından kaynaklanan sorunlar olmuştur. Katılımcılar, öğrenci olmanın yanında ev içerisindeki diğer sorumlulukların, kendine ait alanların olmamasının ve ev ortamındaki diğer faktörler nedeniyle ders dinlemeye ve çalışmaya yönelik odaklanma sorunlarıyla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Telli ve Altun³² yaptıkları çalışmada, öğrencilerin yaşadıkları ev koşullarının uzaktan eğitim sürecinde aldıkları eğitimin kalitesini etkilediğini ve sorunlara neden olabileceğini bulmuşlardır.

Uzaktan eğitimin geliştirilmesine yönelik öneriler kategorisi altında katılımcılar ilk olarak interaktif çevrimiçi ders uygulamasını önermişlerdir. Katılımcılar, interaktif çevrimiçi ders uygulamasına geçilmesini böylelikle öğrenciler ile öğretim elemanlarının etkileşiminin sağlanmasını bu durumun öğrencinin odaklanma, dersi takip etme ve derste anlamadığı yerleri öğretim elemanına sorma şansını ortaya çıkaracağını belirtmişlerdir. Katılımcılar aynı zamanda, uzaktan eğitim sistemi alt yapısının güçlendirilmesi, sisteme girişin kolay ve eğlenceli olması gerektiğine vurgu yapmışlar ve öğrencilerin uzaktan eğitim sistemini nasıl kullanacağına yönelik bir oryantasyon eğitiminin gerekliliğini önermişlerdir. Katılımcılar sadece kendilerinin değil öğretim elemanlarının da uzaktan eğitim ve teknolojik yeterlilik konusunda eksik olduğunu sistemin daha etkin olabilmesi için öğretim elemanlarının da kendilerini güçlendirmeleri gerektiğine vurgu yapmışlardır. Literatürdeki araştırma sonuçlarında da, öğrenciler, uzaktan eğitim sürecinin daha etkin hale getirilmesi için alt yapının geliştirilmesini, derslerin interaktif çevrimiçi yapılarak öğrencinin söz almasını, derse aktif katılımının sağlanmasını, öğrenci-öğretim elemanı etkileşimini artıracak alt yapının sağlanmasını, ihtiyacı olan öğrencilere bilgisayar, internet ve ya mali desteğin sunulmasını, adil bir değerlendirme sistemi oluşturulmasını ve derslere devam zorunluluğunu getirilmesini önermişlerdir.²¹⁻²³ Süreçte sadece öğrenciye ve alt yapıya yönelik değil, Kır'ın³⁴ belirttiği gibi dijital dönüşüm sürecinde öğretim elemanlarının da bazı rol ve sorumluluklarının olduğu, özellikle öğretim sürecinin tasarlanması, ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarını teknolojik gelişmeler doğrultusunda güncellemesi, öğretim elemanının iyi bir araştırmacı olması ve dijital yeterliliklerini artırması gerekmektedir.

Sonuç

COVID-19 pandemisi, yaşamın tüm alanlarında toplumu ciddi oranda etkilemiş ve etkilenen alanlardan bir tanesi de eğitim sistemi olmuştur. Bu çalışmada, "Hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim deneyimleri nasıldır?" soruna yanıt aranmış ve elde edilen veriler doğrultusunda öğrencilerin büyük bir çoğunluğu uzaktan eğitim sisteminden memnun

kalmadığını ve bir an önce örgün eğitim sitemine dönmeyi beklediklerini belirtmişlerdir. Elde edilen temalar doğrultusunda katılımcılar uzaktan eğitim sisteminde mesleki derslerin uygulamasını yapamadıklarını, eğitimin kalitesi ve veriminin azaldığını, bir takım olumsuz duygusal etkilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan, uzaktan eğitim sisteminde sorunlara neden olan faktörler kategorisi altında alt yapı sorunları, değerlendirme sisteminden kaynaklanan ve ev ortamından kaynaklanan sorunlar temaları elde edilmiştir. Ancak katılımcılar bu sürecin olumsuz etkilerinin yanında birtakım avantajlarının da olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar, uzaktan eğitim sürecinin geliştirilmesine yönelik, interaktif çevrimiçi ders uygulaması, adil ve eşit eğitim, alt yapı sorunlarının giderilmesi ve öğrencilerin uzaktan eğitime oryantasyonunun sağlanması, öğretim elemanlarının güçlendirilmesi ve adil bir değerlendirme sisteminin oluşturulması gibi çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bu nedenle bu süreçte, öğrencilerin yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve bu sorunların çözülmesi, öğrencilere verilecek eğitimin kalitesinin artırılması açısından önemli olacaktır. Aynı zamanda uzaktan eğitim sisteminin devam etmesi durumunda senkronize yöntemin tercih edilerek derslerin gerçekleştirilmesi hem öğrenciler hem de öğretim elemanları için daha avantajlı olacaktır. Senkronize yöntem, öğrencilere öğretim elemanları ve akranları ile etkileşim halinde olma, anlamadıkları konuları doğrudan öğretim elemanına sorma, akranlarıyla etkileşim kurma ve kendi aralarında konuları tartışma imkânı sunarak anlatılan derslerin daha iyi öğrenilmesi için önemli katkılar sunacaktır.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı, Aksaray Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Tarih: 22.06.2020 ve No:2020/06-49).

Bilgilendirilmiş Onam: Katılımcılardan, araştırma sorularını yanıtlamadan önce araştırma hakkından bilgi verilmiş ve araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair çevrimiçi yazılı onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir – Y.K., R.A.I.; Tasarım – Y.K., R.A.I.; Denetleme – Y.K., R.A.I.; Kaynaklar – Y.K., R.A.I.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi – Y.K.; Analiz ve/veya Yorum – Y.K., R.A.I.; Literatür Taraması – Y.K.; Yazıyı Yazan – Y.K., R.A.I.; Eleştirel İnceleme – Y.K., R.A.I.

Teşekkür: Araştırmaya katılarak destek veren tüm hemşirelik öğrencilerine teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması: Yazarlar araştırmanın yürütülmesinde herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar araştırmanın yürütülebilmesi için finansal destek alınmadığını beyan etmişlerdir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the Aksaray University Human Research Ethics Committee. (Date: 22.06.2020, Protocol Number: 2020/0649)

Informed Consent: Students were informed of the goals and procedures of the study and online written consent were obtained from those who agreed to participate.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – Y.K., R.A.I.; Design – Y.K., R.A.I.; Supervision – Y.K., R.A.I.; Resource – Y.K., R.A.I.; Data Collection and/or Processing –Y.K.; Analysis and/or Interpretation – Y.K., R.A.I.; Literature Search –Y.K.; Writing – Y.K., R.A.I.; Critical Reviews – Y.K., R.A.I.

Acknowledgements: We are thankful the nursing students who agreed to contribute to the study.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

1. Xiang YT, Yang Y, Li W, et al. Timely mental health care for the 2019 novel coronavirus outbreak is urgently needed. *The Lancet Psychiatry*. 2020;7(3):228-229. [Crossref]
2. Wu Z, McGoogan JM. Characteristics of and important lessons from the coronavirus disease 2019 (COVID-19) outbreak in China: Summary of a report of 72 314 cases from the Chinese Center for Disease Control and Prevention. *JAMA*. 2020;323(13):1239-1242. [Crossref]
3. Centers for Disease Control and Prevention. Coronavirus disease 2019 (COVID-19) situation summary; 2020. Available from: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/index.html>
4. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Müdürlüğü. COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Genel Bilgiler, Epidemiyoloji ve Tanı. Ankara; 2020. Available from: <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66301/covid-19-rehberi.html>
5. World Health Organization. Novel coronavirus (2019-nCoV): Situation report. 2020. Available from: <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situationreports>.
6. Shakespeare-Finch J, Bowen-Salter H, Cashin M, Badawi A, Wells R, Rosenbaum S, et al. COVID-19: An Australian Perspective. *J Loss Trauma*. 2020;25(8):662-672. [Crossref]
7. Zhu Z, Liu Q, Jiang X, et al. The psychological status of people affected by the COVID-19 outbreak in China. *J Psychiatric Res*. 2020;129:1-7. [Crossref]
8. Maugeri G, Castrogiovanni P, Battaglia G, et al. The impact of physical activity on psychological health during Covid-19 pandemic in Italy. *Heliyon*. 2020;6(6):e04315. [Crossref]
9. Karataş Z. COVID-19 pandemisinin toplumsal etkileri, değişim ve güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 2020;4(1):3-17.
10. Armstrong AJ, Holmes CM, Henning D. A changing world, again. How appreciative inquiry can guide our growth. *Social Sciences & Humanities Open*. 2020;2(1):100038. [Crossref]
11. Genç MF, Gümrükçüoğlu S. Koronavirüs (Covid-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları. *Electronic Turkish Studies*. 2020;15(4). [Crossref]
12. UNESCO. Education: From disruption to recovery. 2020. Available from: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>.
13. YÖK. Koronavirüs (COVID-19) bilgilendirme notu:1. 2020 Available from: https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/coronavirus_bilgilendirme_1.aspx
14. YÖK. 2020. Available from: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-uygulanacak-uzaktan-egitime-iliskin-aciklama.aspx>
15. YÖK. YÖK'ten küresel salgın ile mücadele sürecinde yeni düzenlemeler-II. 2020. Available from: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/kuresel-salgin-surecinde-yapisal-duzenlemeler-2.aspx>
16. YÖK. Yükseköğretim kurumlarında uzaktan öğretime ilişkin usul ve esaslar. 2020. Available from: https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Uzaktan_ogretim/yuksekogretim_kurumlarinda_uzaktan_ogretime_iliskin_usul_ve_esaslar.pdf
17. Wang C, Pan R, Wan X, et al. Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *Int J Environ Res Public Health*. 2020;17(5):1729. [Crossref]
18. Liu N, Zhang F, Wei C, et al. Prevalence and predictors of PTSS during COVID-19 outbreak in China hardest-hit areas: Gender differences matter. *Psychiatry Res*. 2020;287:112921. [Crossref]
19. Holmberg B. Theory and Practice of Distance Education. 2nd Ed. London: Routledge; 2005. [Crossref]
20. Simonson M, Zvacek SM, Smaldino S. Teaching and Learning at a Distance: Foundations of Distance Education. 7th Ed. USA: Information Age Publishing; 2019.
21. Kürtüncü M, Kurt A. COVID-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 2020;7(5):66-77.
22. Keskin M, Özer D. COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2020;5(2):59-67.
23. Uluöz E. Opinions of the faculty of sport sciences students on the changes in education system during COVID-19 pandemic: A qualitative research. *Afr Educ Res J*. 2020;8(3):481-490. [Crossref]
24. Swift A, Banks L, Baleswaran A, et al. COVID-19 and student nurses: A view from England. *J Clin Nurs*. 2020;29(17-18):3111-3114. [Crossref]
25. Ramos-Morcillo AJ, Leal-Costa C, Moral-García JE, Ruzafa-Martínez M. Experiences of nursing students during the abrupt change from face-to-face to e-learning education during the first month of confinement due to COVID-19 in Spain. *Int J Environ Res Public Health*. 2020;17(15):5519. [Crossref]
26. Dewart G, Corcoran L, Thirsk L, Petrovic K. Nursing education in a pandemic: Academic challenges in response to COVID-19. *Nurse Educ Today*. 2020;92:104471. [Crossref]
27. Fowler K, Wholeben M. COVID-19: Outcomes for trauma-impacted nurses and nursing students. *Nurse Educ Today*. 2020;93:104525. [Crossref]
28. Ekiz MA. Beden Eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin karantina dönemindeki uzaktan eğitim ile ilgili görüşleri (Nitel bir araştırma). *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*. 2020;2(1):1-13.
29. Subedi S, Nayaju S, Subedi S, Shah SK, Shah JM. Impact of e-learning during COVID-19 pandemic among nursing students and teachers of Nepal. *Intl J of Sci Healthcare Res*. 2020;5(3):68-76.
30. Voutilainen A, Saaranen T, Sormunen M. Conventional vs. e-learning in nursing education: A systematic review and meta-analysis. *Nurse Educ Today*. 2017;50:97-103. [Crossref]
31. de Tantillo L, Christopher, R. Transforming graduate nursing education during an era of social distancing: Tools from the field. *Nurse Educ Today*. 2020;92:104472. [Crossref]
32. Yamamoto GT, Altun D. Koronavirüs ve çevrimiçi (Online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*. 2020;3(1):25-34. [Crossref]
33. Morin KH. Nursing education after COVID-19: Same or different?. *J Clin Nurs*. 2020;29(17-18):3117-119. [Crossref]
34. Kır Ş. Dijital dönüşüm sürecinde yükseköğretim kurumları ve öğretim elemanlarının gelişen rolleri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*. 2020;6(3):143-163.